

DE DOCTRINA CHRISTIANA'DA AUGUSTINUS'UN SIGNUM VE RES AYRIMI BAĞLAMINDA ANLAM VE YORUM İLİŞKİSİ

Özden ÖZKAYA DEMİRHAN*

ÖZ

Bu çalışma, Augustinus'un *De Doctrina Christiana* adlı eserinde geliştirdiği signum (işaret) ve res (şey) ayrımını, dil felsefesi, anlam kuramı ve Kutsal Kitap yorumu bağlamında incelemektedir. Augustinus'a göre bütün bilgi edinme süreci işaretlerle ilişkilidir, çünkü insan zihni şeylere çoğunlukla doğrudan değil, işaretler aracılığıyla ulaşır. Bu noktada Augustinus, işaretleri doğal ve geleneksel olarak ikiye ayırır; özellikle geleneksel işaretler, yani kelimeler, Kutsal Kitap'ın çok katmanlı yapısını anlamada temel bir role sahiptir. Ancak onun için yorum yalnızca dilsel çözümleme değil, aynı zamanda manevi bir yönelimdir. Zira işaretlerin nihai amacı, okuyucuyu Tanrı'ya, yani en yüksek res'e yöneltmektir. Bu bağlamda Augustinus'un dil anlayışı yalnızca epistemolojik değil, aynı zamanda ahlaki ve teolojik bir boyut taşır. İşaretlerden res'e ilerleyen süreç, zihinsel bir çözümlemenin yanı sıra ruhsal bir dönüşümün de ifadesidir. Dolayısıyla Augustinus'un hermenötüğü, anlamı yalnızca kavramsal bir düzeyde ele almakla kalmaz; onu caritas ilkesi çerçevesinde sevgi ve ahlaki olgunlukla da bütünleştirir. Bu makale, Augustinus'un işaret teorisinin sadece bir dil kuramı olmadığını; aynı zamanda insanın Tanrı'yla ilişkisinde yönlendirici, dönüştürücü ve varoluşsal bir değer taşıdığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dil, anlam, yorum, işaret, ilahi sevgi, hermenötik.

THE RELATIONSHIP BETWEEN MEANING AND INTERPRETATION IN AUGUSTINE'S *DE DOCTRINA CHRISTIANA* THROUGH THE DISTINCTION OF SIGNUM AND RES

ABSTRACT

This study examines Augustine's distinction between signum (sign) and res (thing) in his work *De Doctrina Christiana*, within the context of language, meaning, and biblical interpretation. According to Augustine, the entire process of acquiring knowledge is related to signs, since the human mind usually approaches things not directly but through signs. At this point, Augustine divides signs into natural and conventional ones; among these, conventional signs—especially words—play a central role in understanding the multilayered nature of the Holy Scriptures. However, for Augustine, interpretation is not merely a linguistic analysis but also a spiritual orientation. The ultimate purpose of signs is to direct the reader toward God, the supreme res. In this sense, Augustine's understanding of language carries not only epistemological but also moral and theological dimensions. The movement from signum to res signifies not only an intellectual process but also a spiritual transformation. Thus, Augustine's hermeneutics integrates meaning with the principle of caritas, combining knowledge with love and moral maturity. This article aims to demonstrate that Augustine's theory of signs is not simply a theory of language but also a guiding, transformative, and existential framework for humanity's relationship with God.

Keywords: Language, meaning, interpretation, sign, charity, hermeneutics.

* Dr. Öğretim Üyesi, İbn Haldun Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü.
E-Posta: ozden.ozkaya@ihu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8667-2657, İstanbul/Türkiye.

Giriş

Augustinus'un *De Doctrina Christiana* (Hristiyan Öğretisi Üzerine) adlı eseri teoloji, hermenötik ve dil felsefesi gibi konuları ele alan bir yapıttır ve Hristiyanlık inancının temel metni olan Kutsal Kitap'ın nasıl okunması, anlaşılması ve başkalarına nasıl aktarılması gerektiği sorusunu inceler. Augustinus, bu soruya yalnızca bir din adamı olarak değil, aynı zamanda bir hatip ve filozof olarak da yaklaşır. Dolayısıyla metin, bir yandan Hristiyan öğretisinin doğru yorumlanmasını hedeflerken, öte yandan bu öğretinin aktarımında kullanılacak araçları da sistematik biçimde değerlendirir. Augustinus *Retractationes* adlı eserinde *De Doctrina Christiana* kitabını ilk başta yarım bıraktığını ancak daha sonradan üçüncü kitabı bitirip dördüncü kitabı ekleyerek eseri tamamladığını söyler.¹ *Retractationes*'e göre kitap iki temel bölümden oluşur; ilk üç kitap birinci bölümü oluşturur ve Kutsal Metinlerin doğru anlaşılması ve yorumlanması konusunu inceler, dördüncü kitap ise ikinci bölümdür ve yorumun etkili bir biçimde iletilmesini, yani retorik işler. *De Doctrina Christiana*'nın temel amacı, Hristiyan öğretmenlerin Kutsal Metinler'i anlamları, anlamlandırmaları ve etkili biçimde aktarmalarıdır. Bu çerçevede Augustinus, bilgi edinme süreçleri, dilin yapısı, işaretlerin işlevi ve yorumun amacı gibi pek çok konuyu bu eserinde ele alır.

74

Augustinus'un *De Doctrina Christiana* adlı eserinde geliştirdiği *signum* (işaret²) ve *res* (şey) ayrımı, dil felsefesi ve hermenötik açısından önemli bir ayrımdır. Bu ayrım yalnızca dilsel bir çözümlenme değil, aynı zamanda bir epistemoloji ve teolojik yorum yöntemidir. Augustinus için bilgi edinme, insanın işaretleri anlama, yorumlama ve bu işaretler vasıtasıyla gerçeğe ulaşma yetisine dayanır; çünkü ona göre "tüm öğrenme ya şeyler ya da işaretlerle ilgilidir."³ Bu bağlamda dil Augustinus için yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda insanın Tanrı'yla ilişki kurmasının da bir aracıdır. Dil, geleneksel işaretlerin en

¹ Augustinus, *Retractationes*, Çev.: Özden Özkaya Demirhan, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2025, II. 30. 1.

² *Signum* kelimesinin karşılığı olarak, dil felsefesinde yaygınlaşmış bir kavram olan gösterge yerine, Augustinus özelinde, işaret kelimesini kullanmak daha uygun görünmektedir. Zira gösterge terimi modern dil felsefesi ve özellikle yapısalci-semiotik gelenekle yüklü olup tarihsel açıdan anakronik çağrışımlar taşırken, Augustinus'un *signum* anlayışı bu kuramsal çerçeveden bağımsızdır. Augustinus'ta *signum* yalnızca dilsel birimleri değil, doğal olguları, bedensel ifadeleri ve sakramental unsurları da kapsayan ontolojik olarak daha geniş bir alanı ifade eder; bu nedenle daha nötr ve kapsayıcı olan işaret kelimesi tercih edilmiştir.

³ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, Düz.: J. P. Migne, Paris: Patrologia Latina, 1845, Cilt 34, I. 2. 2.

gelişmiş formu olarak insani anlam inşasının temel taşıdır. Bu bağlamda Augustinus'un işaret kuramı da dilsel işaretlerin ardındaki hakikati kavrama sürecini ifade eder. Bu nedenle Augustinus'un *signum-res* ayrımı yalnızca epistemolojik değil, aynı zamanda ontolojik ve teolojik sonuçları da olan bir ayrım olması bakımından önemlidir.

1. *Signum* ve *Res* Ayrımı

Augustinus'un *signum* ve *res* ayrımı onun dil, bilgi ve inanç sistemini şekillendiren merkezî kavramlardan biridir. Augustinus, *De Doctrina Christiana*'da şöyle der: "Tüm öğrenme ya şeyler ya da işaretlerle ilgilidir; ancak şeyler, işaretler aracılığıyla öğrenilir (*Omnis doctrina vel rerum est vel signorum, sed res per signa discuntur*)."⁴ Bu ifade, onun anlam kuramının temelini oluşturur: Şeyler ancak işaretlerle anlaşılabilir. Bu ayrım, Augustinus'un bilgi felsefesi bağlamında önemlidir, çünkü şeylerin doğrudan kavranabilirliği, özellikle ruhsal hakikatlere ilişkin kavrayışları da içerir. Ancak bu tür kavrayışlar çoğu zaman doğrudan elde edilemeyeceğinden, işaretler (*signum*) gerekli aracı rolünü üstlenirler. Bu bağlamda Augustinus hem dilin işlevini hem de zihnin hareketini tanımlayan çift katmanlı bir sistem önerir: İşaretler ve işaret edilenler.

Res terimi Latince genel olarak şey, nesne, eşya gibi anlamlara gelir.⁵ Daha geniş bir çerçevede düşünüldüğünde *res*, doğrudan algılanabilen, deneyimlenebilen ya da kullanılabilen varlıklar bütünüdür. Taşlar, ağaçlar, hayvanlar birer *res* olduğu gibi, sevgi, adalet, bilgi gibi soyut kavramlar da bu kategoriye dâhildir. Kısacası *res*, yalnızca fiziksel nesnelere değil, aynı zamanda tüm var olanları da ifade eder. Augustinus için en nihai *res*, Tanrı'nın kendisidir; çünkü Tanrı ne başka bir şeyi işaret eder, ne de başka bir şeyin aracı olarak kullanılır. O, kendi başına değerli ve amaç olan varlıktır.⁶ Diğer her şey ise ya araçtır ya da Tanrı'ya ulaştıracak bir vasıta. Bu noktada Augustinus'un *uti-frui* (kullanmak-sevmek) ayrımı da devreye girer. İnsan, şeyleri ya Tanrı'ya yönelmek için kullanır ya da Tanrı'nın kendisini sever. Burada *res* kavramı, hem dünyaya dair bir bilgi düzenini hem de bu dünyanın ötesindeki bir yönelimi kapsayan bir çerçevede işlenmiştir.

⁴ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, I.2.2.

⁵ Oxford Latin Dictionary, London: Oxford at the Clarendon Press, 1968, *res* maddesi.

⁶ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, I.4-5.

Signum, yani işaret, başka bir şeyi göstermek, temsil etmek ya da ona yönlendirmek üzere kullanılan araçtır ve bu yönüyle doğrudan değil, dolaylı bilgi sağlarlar. Augustinus'a göre bir şeyin işaret olup olmadığı, onun doğrudan ne olduğu ile değil, başka bir şeyi bildirip bildirmediği ile ilgilidir: "İşaret, duyular üzerinde bıraktığı izlenimin ötesinde, kendisinin bir sonucu olarak zihne başka bir şeyin gelmesine neden olan şeydir (*Signum est enim res, praeter speciem quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire.*)"⁷ Bu tanım, işareti, anlamın doğrudan taşıyıcısı değil, anlamın oluştuğu sürecin bir parçası olarak görür. İşaretlerin değer ve anlamı, onları anlayan öznenin bilgi birikimi, ruhsal durumu ve niyetiyle iç içe geçer. Augustinus daha sonra *signum*'u, *signa naturalia* (doğal işaretler) ve *signa data* (geleneksel işaretler) olarak ikiye ayırır.⁸ Doğal işaretler, dumanın ateşi işaret etmesi gibi nedensel bir bağlantıya dayanır; bu tür işaretler bilinçli olarak iletilmemiştir, herhangi bir işaret etme niyeti olmaksızın başka bir şeyi bildiren işaretlerdir. Augustinus, bunlarla yüzeysel olarak ilgilenip geleneksel işaretlere geçer çünkü anlam ve yorum insanın yarattığı işaretlerdedir. Geleneksel işaretler, bilinçli olarak bir şeyi temsil etsin diye insanlar arasında anlaşmayla oluşturulmuş işaretlerdir. Özellikle dil, bu işaret türünün en belirgin örneğidir. Augustinus geleneksel işaretlerin genellikle görme ve işitme duyusuna hitap ettiklerini ancak beş duyuya hitap eden işaretler olduğunu da söyler.⁹ Ancak genel olarak işitme ve görme duyusuna hitap eden işaretler üzerinde durur ve en çok kullanılan işaretlerin işitme duyusuna hitap eden kelimeler (*verbum*) olduğunu söyler. Kelimeler, insanlar arasında anlaşma yoluyla kazanılmış anlamlara sahiptir. Augustinus'un, işaret etmenin veya işaret vermenin tek nedeninin, işaret verenin zihnindeki şeyi dışarıya çıkarıp başka bir zihne aktarmak olduğunu vurguladığında bahsettiği, bu türden işaretlerdir.

Kelimeler, geleneksel işaretlerin en önemlisidir ve yalnızca işaret etme amacıyla kullanılırlar ve Augustinus'un düşüncesinde özel bir yere sahiptirler. Augustinus için kelimelerin özel bir yere sahip olmasının iki sebebi vardır: Bunlardan birincisi, kelimelerin iletişimi sağlamasıdır; ikincisi ise kelimelerin bir işaret olarak başka bir işaretin açıklanmasına yardımcı olmasıdır.¹⁰ Darrell Jackson'a göre, Augustinus tarafından verilmeyen üçüncü bir neden ise II. ve III. Kitaplarda Kutsal Yazıların kelimeleriyle yani aslında kelimelerin işaretleriyle

⁷ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.1.1.

⁸ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.3.4.

⁹ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.3.4.

¹⁰ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.3.4.

ilgilenecek olmasıdır.¹¹ Augustinus için işaretler içerisinde kelimelerin önemli olmasının bir diğer nedeni de kelimelerin yalnızca nesnel gerçeklikleri değil, Tanrı'nın hakikatini de işaret edebilmesidir, çünkü Tanrı'nın kelamı (*Verbum Dei*) insan dilinde vücut bulmuştur.¹² Bu bağlamda kelimeler sadece bilgi taşımaz, aynı zamanda ruhsal bir rehberlik işlevi görür ve sadece dünyevi araçlar değil, aynı zamanda Tanrı'nın hakikatine açılan yollar olarak da görülürler. İşaretler, Tanrı'ya yönelten araçlardır; onların nihai amacı, okuyucuyu Tanrı'nın kendisi olan *res*'e ulaştırmaktır. Ancak bu işaretler durağan değildir; yorum gerektirirler. Çünkü aynı işaret, farklı zamanlarda, farklı bağlamlarda ve farklı kişiler için farklı anlamlar taşıyabilir. Bu yüzden Augustinus, işaretlerin sadece mantıksal çözümlemeyle değil, ruhsal arınma ve içsel hazırlıkla da yorumlanması gerektiğini vurgular. Zira metnin anlamı, yalnızca kelimelerin sözlük anlamıyla sınırlı değildir; anlam, okuyucunun ruhsal düzeyiyle etkileşim içinde açığa çıkar.

Augustinus için *signum* ve *res*, birbirinden tamamen ayrı kategoriler değildir; çoğu kez iç içe geçerler. Bazı *res*'ler aynı zamanda *signum* olabilir. Örneğin, Eski Ahit'teki olaylar hem tarihsel *res*'lerdir hem de Mesih'in gelişini işaret eden *signum*'lar olarak okunabilir.¹³ Bir nesne ya da olay, kendi başına anlam taşımadığı hâlde Tanrı'nın tasarımı içinde daha yüce bir anlam kazanabilir. Bu, Augustinus'un çok katmanlı anlam (*sensus*) kuramının da temelini oluşturur. Bu ilişki, yorumcuyu kelimelerin ötesine geçmeye, işaretin arkasındaki şeye yani en nihayetinde Tanrı'ya yönelmeye davet eder. Çünkü işaretler geçicidir; yalnızca yol gösterici niteliğe sahiptirler. Tıpkı bir yol levhasının hedefin kendisi olmayıp hedefe ulaşmaya yardım etmesi gibi, Augustinus için de dilsel ve sembolik işaretler okuyucuyu Tanrı'nın hakikatine ulaştırmaya hizmet eder.

Augustinus'un *res-signum* ayrımı, onun epistemolojik, dilsel ve hermenötik projesinin temel taşıdır. Hem semantik zincirin işlenmesi hem de yorumcunun etik sorumluluğu bu ayrım etrafında şekillenir. *Signum* geçici, aracı ve kullanılandır; *res* ise sabit, özsel ve değerlidir. Ancak *res*'ler bile kendi başlarına nihai değildir; yalnızca Tanrı'nın kendisi en yüksek *res*'tir. Diğer tüm *res*'ler ya Tanrı'ya götüren araçlardır ya da dünyevi hazlara kapılma riski taşıyan nesnelere. Dolayısıyla *signum*'dan *res*'e geçiş, yalnızca bilişsel bir işlem değil,

¹¹ B. Darrell Jackson, "The Theory of Signs in St. Augustine's De Doctrina Christiana", *Revue d' Etudes Augustiniennes Et Patristiques*, 1969, 26.

¹² Gerard Watson, "St. Augustine's Theory of Language", *The Maynooth Review (Faculty of Arts, Celtic Studies & Philosophy NUIM)* Vol. 6 (No. 2), 1982, 17.

¹³ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, I.2.2.

aynı zamanda manevi bir ilerleyiştir. Bu geçişte başarısız olan okuyucu, metnin yüzeyinde kalır ve anlamın derinliğine erişemez. Bu açıdan Augustinus'un ayrımı, epistemolojik olduğu kadar varoluşsal bir ayrımdır.

2. Dil, Anlam ve Yorum

Augustinus'un *De Doctrina Christiana*'da ortaya koyduğu *signum-res* ayrımı, yalnızca nesnelere işaretler arasında yapılan bir ayrımı değil, aynı zamanda anlamın doğasına, dilin işlevine ve yorumun amacına dair düşünsel çerçeveyi de beraberinde getirir. Dilin kendisi, işaretlerden oluşmuş bir sistemdir ve bu sistem, insanın hem dünyevi hem de ilahî olanla ilişki kurmasının aracıdır. Augustinus'a göre dil, Tanrı'nın kelamını taşıyabilecek bir araçtır; fakat yalnızca işaretler dünyasında kalmak, anlamın nihai hedefi olan Tanrı'ya ulaşmaya yetmez. Anlam, işaretin ardında yer alan şeyle yani *res* ile ilişkisi içinde kavranmalıdır. Bu bağlamda Augustinus'un dil anlayışı, bir gösterge sistemi analizinden çok daha fazlasıdır. Kelimeler görünüşte basit semboller olsa da ruhsal bir yolculuğun başlangıç noktalarıdır, çünkü onun için dil yalnızca şeylerin bilgisine ulaşmak için kullanılan, anlam üretmenin aracı değil, aynı zamanda Tanrı'ya yönelimin ve ruhsal arınmanın da ifadesidir.¹⁴ Yani dilsel *signum*'lar, tek başlarına değil, işaret ettikleri *res*'lerle birlikte düşünülmelidir. Bu bakımdan, bir kelimenin anlamı, yalnızca sözlük karşılığıyla değil, okuyucunun işaretten şeye doğru yönelme çabasıyla ortaya çıkar. Augustinus'un düşüncesinde işaretler, şeyleri göstermekle kalmaz; aynı zamanda bu şeylerin ötesindeki hakikatlere işaret eder. Dolayısıyla yorum süreci, bir anlamda maddi işaretten manevi hakikate doğru çıkan bir yolculuktur.¹⁵ Yorumcu yalnızca bilgiye değil, hakikate, yani Tanrı'ya yönelmek zorundadır. Bu nedenle Augustinus'un *signum-res* ayrımı, epistemolojik, hermenötik ve etik düzlemleri aynı anda harekete geçiren çok yönlü bir model sunar. Modern anlam kuramlarında görülen anlamın göreceliği ya da yorumun sonsuzluğu gibi tartışmalar, Augustinus'un sisteminde etik bir disiplin ve manevi yönelimle dengelenir.¹⁶

¹⁴ Kathy Eden, "The Rhetorical Tradition and Augustinian Hermeneutics in *De Doctrina Christiana*", *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric* (University of California Press) Vol. 8 (No. 1), 1990, 45.

¹⁵ Andrew Lought, "Augustine on Language", *Literature and Theology* (Oxford University Press) Vol. 3 (No. 2), 1989, 152.

¹⁶ Watson, "St. Augustine's Theory of Language", 14-15.

Augustinus'un *signum* ve *res* ayrımı, anlamın yalnızca sözlük anlamında sabit ve belirli bir içerik olmadığını, aynı zamanda yorumcunun niyeti, bağlam ve ruhsal yönelimi tarafından şekillenen dinamik bir yapı olduğunu gösterir. Augustinus, Kutsal Metinler'in çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu düşündüğü için, metinlerdeki hakikatin yalnızca edebî bir okumayla ortaya çıkmayacağını; aynı zamanda alegorik bir yorumla da keşfedebileceğini savunur. Carol Harrison, özellikle Kutsal Metinler'in ilk bakışta garip, basit ya da bayağı görünebileceği için Augustinus'un ve Kilise Babalarının çoğunun metin yorumlanması konusunda kelime kelime okumanın ötesine geçtiklerini söyler.¹⁷ Bu çerçevede anlam, sabit bir nesne değil, zaman ve bağlama göre değişen, yönelime açık bir süreçtir. Markus, Augustinus'un *signum-res* ayrımını modern bir semantik modelle açıklar: *signum* (duyusal veri), *res* (nesnel anlam) ve *intellectus* (zihinsel kavrayış) şeklinde üçlü bir model sunar.¹⁸ Markus'a göre bu modelde işaretler, nesnel bir şeye işaret etmekle kalmaz; anlamın kavranması, bireyin zihinsel olarak bu nesneye yönelmesiyle mümkün olur. Böylece anlam üretimi, sadece dışsal işaretlerle değil, aynı zamanda zihinsel yorumlama süreciyle tamamlanır.

Darrell Jackson ise bu yapıyı özellikle, *signum, res, significatio ve intellectus* şeklinde ilerleyen semantik bir zincir olarak görür.¹⁹ Jackson'a göre bu yapı, Augustinus'un dil teorisinin sistematik bir semantik model sunduğunu gösterir. Kelimeler, fiziksel işaretler olarak duyulara sunulur (*signum*) ve bu işaretler, kavramsal bir nesneye yöneliktir (*res*); zihinde bu nesneyle ilişkili bir anlam oluşturulur (*significatio*) ve nihayetinde birey bu anlamı kavrar (*intellectus*). Jackson, Augustinus için anlamın yalnızca dışsal bir işaretten çıkmadığını, zihinsel bir yeniden inşa süreciyle şekillendiğini savunur. Dilin anlamı üretmediğini, anlamın zihinsel bağlamda yeniden inşa edildiğini belirtir. Bu zincir, Tanrı'nın nihai gerçeklik olarak *res* olduğunu düşündüğümüzde, sadece epistemolojik değil aynı zamanda teolojik bir işleve de sahiptir. Yani her *signum*, Tanrı'ya ulaşmanın potansiyel bir aracı olabilir. Jackson'un okuması, Augustinus'un hermenötüğünü yalnızca ahlaki değil, aynı zamanda bilişsel bir

¹⁷ Carrol Harrison, "De Doctrina Christiana", *New Blackfriars* (Wiley) Vol. 87 (No. 1008), 2006, 125.

¹⁸ R. A. Markus, "St. Augustine on Signs", *Phronesis* (Brill) Vol. 2 (No. 1), 1957, 71.

¹⁹ B. Darrell Jackson, "Semantics and Hermeneutics in Saint Augustine's 'De Doctrina Christiana'", *Church History* (Cambridge University Press) Vol. 37 (No. 2), 1968, 204.

süreç olarak da konumlandırır ve anlamı dilin üretmediğini, anlamın zihinsel bağlamda yeniden inşa edildiğini belirtir.²⁰

Augustinus anlamı sabit ve tek katmanlı bir yapı olarak görmez; anlamın çok katmanlı doğası, Augustinus'un hermenötik anlayışının merkezinde yer alır çünkü farklı ruhsal düzeylerde farklı anlamlar açığa çıkar. Aynı metin, farklı insanlar tarafından farklı biçimlerde anlaşılabilir ve bu çeşitlilik Tanrı'nın kelamının zenginliğine işaret eder.²¹ Bu çok anlamlılık, Augustinus'un hem dilin sınırlılığını kabul ettiğini hem de Tanrı'nın kelamına ait metinlerin sınırsız derinliğini vurguladığını gösterir. Augustinus'un *signum* kavramı, yalnızca Tanrı hakkında bilgi vermekle kalmaz; aynı zamanda Tanrı'ya duyulan arzunun şekillendirdiği bir yönelimi de içerir. Bu sebeple Augustinus'ta anlam, epistemolojik bir içeriği sahip olduğu kadar, varoluşsal ve teolojiktir de. Rowan Williams, işaretleri ruhun Tanrı'ya arayışında kırılmalı ve geçici rehberler olarak değerlendirir. Bu bağlamda her işaret hem açıklık hem de gizlilik taşır. Örneğin haç simgesi (*signum crucis*), bir yandan tarihsel bir olay olan İsa'nın çarmıha gerilmesini (*res*) hatırlatırken, öte yandan Tanrı'nın gizemli kurtarıcı doğasını da ima eden çok katmanlı bir işarettir. Dolayısıyla bu tür işaretler, yorumcuyla Tanrı'ya götüren ama aynı zamanda kendi sınırlılığını da sürekli hissettiren araçlardır.²² Andrew Louth ise bu hareketliliği daha da ileri götürerek anlamın doğasının yalnızca kavramsal değil, aynı zamanda ahlaki ve ruhsal olduğunu da savunur. Augustinus'un yorum sisteminde her anlam, *caritas*²³ ile yönlendirilmelidir. Louth özellikle Augustinus için yorumun değerinin, doğruya ne kadar yaklaştığıyla değil, yorumcunun sevgi ve ahlak bakımından ne kadar donanımlı olduğuyla ölçüldüğünü iddia eder.²⁴ Bu durum, anlamın epistemolojik bir hedef olmaktan çıkarak, teleolojik ve etik bir hedefe dönüştüğünü gösterir. Gerçek anlam, Tanrı'ya ve komşuya sevgiyle yönelme niyeti içinde aranmalıdır. Aksi takdirde yorum ister doğru ister yanlış olsun, ruhsal bir boşluk üretir.²⁵

²⁰ Jackson, "Semantics and Hermeneutics", 204.

²¹ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, III. 27.

²² Rowan Williams, "Language, Reality and Desire in Augustine's De Doctrina", *Literature and Theology* (Oxford University Press) Vol. 3 (No. 2), 1989, 142-143.

²³ Augustinus'un düşüncesinde *caritas* kavramı merkezi bir yere sahiptir ve farklı bağlamlarda kullanılabilir, ancak en temelde Tanrı'ya yönelen doğru sevgi demektir. Augustinus'a göre insanın asıl mutluluğu ancak Tanrı sevgisiyle mümkündür ve bu sevgi, bütün diğer sevgilerin ölçütüdür. Özellikle *De Doctrina Christiana*'da *caritas*, Kutsal Kitabın doğru yorumunun anahtarı olarak geçer. Herhangi bir ayetin yorumu, eğer Tanrı ve komşu sevgisine hizmet ediyorsa doğrudur; aksi halde yanlıştır.

²⁴ Louth, "Augustine on Language", 153.

²⁵ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, I.35-36.

Augustinus için yorumun sürekliliği, yalnızca yorumcunun çabasından kaynaklanmaz; metnin kendisi de çok katmanlı, çok anlamlı ve yoruma açık bir yapıdadır. Bu özellik hem Tanrı'nın sonsuzluğu hem de insanın sınırlılığıyla ilişkilidir. Tanrı'nın sözü, tıpkı Tanrı'nın kendisi gibi, sonsuz anlam barındırır ve bu anlamlara ancak sevgiyle, sabırla ve tevazuyla yaklaşılabilir. Bu nedenle Augustinus'un yoruma ilişkin modeli, epistemolojik ve hermenötik bir yaklaşım olmaktan çıkıp, ahlaki ve pedagojik bir biçime bürünür. Yorumcunun amacı yalnızca bilgi edinmek değil, aynı zamanda ruhunu arındırmak da olmalıdır. Eden bu süreci retorik gelenekle ilişkilendirerek anlamın sadelikle değil, çoğu zaman mecazlı ve çok katmanlı ifadelerle kurulduğunu belirtir. Ona göre Augustinus'un hermenötiği, klasik *propria/figurata* ayrımını yeniden yorumlayarak mecazlı ifadelerin anlamın derinleşmesini sağlayan araçlar olduğunu vurgular.²⁶ Anlamın sürekliliği, bu mecazlı işaretlerin her çağda yeniden yorumlanabilir olmasıyla da ilgilidir. Bu bakımdan Augustinus'un sistemi, anlamı sabitleyen değil, sürekli açığa çıkaran bir dinamik içinde işler ve bu süreçte başarısız olan okuyucu veya yorumcu, metnin yüzeyinde kalır ve işaretleri kendi başlarına değerli *res*'ler sanarak hataya düşer. Bu, Augustinus'un sıklıkla uyardığı bir durumdur: "Bazı kimseler işarete takılıp kalır ve onun aracılığıyla gösterilen şeye ulaşamaz."²⁷ Bu nedenle anlamın doğası, yalnızca işaretin yapısıyla değil, yorumcunun yönelimiyle de bütünleşir, çünkü *signum* ve *res* arasındaki ilişki, yalnızca semantik değil aynı zamanda manevi bir ilişkidir. Augustinus yorum sürecinde bütün anlamların dikkate alınması gerektiğini savunur, ancak bu anlam düzeylerinin her biri, nihayetinde bir *signum*'dur; kendi başına amaç değildirler. Yani hem gerçek hem de mecaz yorum, okuyucuyu yalnızca işaretler aracılığıyla Tanrı'nın hakikatine yönlendirmelidir.²⁸

Augustinus'a göre yorum, sadece bilgi üretmekle kalmamalı, aynı zamanda ruhu Tanrı'ya yaklaştırmalıdır. Bu yaklaşım, Augustinus'un yorum ilkesinin merkezine neden *caritas*'ı yerleştirdiğini açıklar. Ona göre bir metin, eğer okuyucusunu Tanrı sevgisine ve komşuya olan sevgiye yönlendiriyorsa ancak o zaman bu yorum doğrudur.²⁹ Burada yorumun doğruluğu mantıksal tutarlılıktan çok, ahlaki ve teolojik etkisine göre değerlendirilir ki, bu da anlamın sadece bilişsel değil, aynı zamanda varoluşsal bir boyut taşıdığını da gösterir. İşaretlerin amacı, okuyucuyu Tanrı'ya götürmektir ve bu süreçte yorumcunun

²⁶ Eden, "The Rhetorical Tradition", 48-49.

²⁷ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, III.5.9.

²⁸ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, III.10-30.

²⁹ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, I.36-40.

bilgi kadar manevi duyarlılığa da sahip olması gerekir. Augustinus'a göre, yorumcu kendisini arındırmadan, Tanrı'nın kelamındaki derin anlamlara erişemez. Bu nedenle doğru yorum, sadece metni çözümlmek değil, aynı zamanda ruhu dönüştürmektir.³⁰ Bu bağlamda *signum*, yalnızca anlamı göstermez, ruhsal ilerleyiş için bir eşiktir; *res*, sadece bilgi nesnesi değil, sevgiyle bağ kurulan ve nihai hedef olarak yönelinen Tanrı'dır. Sonuç olarak, Augustinus'un dil ve anlam anlayışı, kelimenin ötesine geçerek varlığa ve kutsallığa yönelen bir hermenötiği önerir. *Signum*'lar dünyasında yaşayan insan, bu işaretlerin anlamını çözerek Tanrı'ya ulaşmak üzere bir yolculuğa çıkar. Dil, bu yolculuğun başlatıcısı; yorum, bu yolculuğun süreci; *res*, yani Tanrı ise bu yolculuğun nihai menzildir. Bunların gerçekleştiği yer ise Kutsal Kitap'tır.

3. Kutsal Kitap Yorumu

Augustinus'un *De Doctrina Christiana*'yı yazmaktaki temel kaygısı, Kutsal Kitap'ın doğru yorumlanmasıdır. Ona göre Kutsal Kitap Tanrı'nın insanlığa verdiği ilahî işaretler bütünüdür ve bu işaretler yanlış yorumlandığında, iman ve yaşam açısından ciddi sapmalara yol açabilir. Augustinus Kutsal Kitap'ı anlamak için bazı yorum kurallarının öğretilmesinin faydalı olduğunu söyler ve böylece öğrenmek isteyenler yalnızca başkalarının yorumlarından değil, kendi yorumlarından da başkalarına fayda sağlayabilirler. Bu kurallar, başkasına bağımlı olmadan metnin gizli anlamlarını bulmaya yardım eder. Bir öğretmenin okuma öğretmesi gibi, yorum kuralları da öğrenciyi kendi başına anlamaya hazırlar. Dolayısıyla Augustinus'un *De Doctrina Christiana*'daki asıl amacı Kutsal Kitap'ı yorumlamak değil, yorumlayacak olan kişilere yöntem oluşturmaktır. Bu ihtiyacın temelinde de ortada çok fazla yorum olması yatar. Bu yorumların doğruluğu için de bir kriter oluşturmaya çalışır. Augustinus'a göre Kutsal Kitap yorumunda öznel görüşe körü körüne bağlılık, hakikatte gururun bir işaretidir; zira hakikat bireysel mülkiyet değil, tüm doğru düşünenlere ortak olan bir değerdir. Augustinus'a göre insanın kendisinin sayabileceği tek şey yalandır; çünkü bütün hakikat, "Ben Hakikatim"³¹ diyenden gelir.³² Ayrıca kutsal yazarların metni kaleme alırken ne düşündüğünü kesin olarak bilmek mümkün değildir;

³⁰ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, I.35.39.

³¹ *Kutsal Kitap, Yuhanna 14:6.*

³² Augustinus, *De Doctrina Christiana, Prologus. 8.*

bilinebilecek olan yalnızca Hakikat'in kendisidir. Bu nedenle *caritas*, zararlı ve kısır tartışmalardan uzak durmayı zorunlu kılar.³³

De Doctrina Christiana'da Kutsal Kitap hem yorumcunun hem de inananın Tanrı'ya ulaşabilmesi için ihtiyaç duyduğu işaretlerle örülmüş bir metin olarak tanımlanır.³⁴ Augustinus için Kutsal Kitap yalnızca Tanrı'nın kelamı değil, aynı zamanda işaretlerin en yüksek yoğunlukta ve çok katmanlı şekilde yer aldığı ilahî bir söylemdir ve Tanrı'nın kelamını anlamak, bu işaretleri çözmekle mümkündür. Ancak daha önceden ifade edildiği gibi işaretler, geçici ve aracı niteliktedir; nihai değer taşımazlar, çünkü onların amacı daha yüce bir hakikate yönlendirmektir ve işaretlere takılıp kalan bir yorum, Tanrı'nın gerçekliğine erişemez.³⁵ İşaretin anlamı, işaret ettiği şeye ulaşmadıkça tamamlanmış sayılmaz. Augustinus'a göre, Kutsal Kitap'ın dili çoğu zaman mecazlarla, alegorilerle, sembollerle bezenmiştir. Bunun nedeni, metnin yalnızca bilgili ya da eğitimli kişilere değil, her ruhsal düzeydeki inananlara hitap etme zorunluluğudur.³⁶ Bu nedenle Tanrı'nın sözü, hem sıradan zihinlerin anlayabileceği doğrudan anlamlar içerir, hem de derin teolojik hakikatleri barındıran dolaylı işaretlerle konuşur. Bu çok katmanlı yapı, okuyucunun ruhsal olgunluğuna göre farklı anlamlar kazanır. Augustinus, bu nedenle metinlerin çok anlamlılığını bir kusur değil, Tanrısal hikmetin bir tezahürü olarak görür.³⁷ Augustinus, *res*'in ne olduğunu yani, ebedî hakikatini, otoritesini ve anlamını en başta tesis ederek Kutsal Kitap'ın yorumlanması ile ilgili ileride ortaya çıkabilecek tüm sorularla başa çıkma imkânını elde eder. Tanrı sevgisi ve komşu sevgisi (*caritas*), Kutsal Kitap'tan öğrenilecek en önemli şeydir ve buna uygun olan her yorum meşrudur.³⁸

Augustinus, *De Doctrina Christiana*'nın ikinci kitabında toplum, kültür ve öğrenme unsurlarını tek tek ele alarak Hristiyan yorumcunun Kutsal Kitap'ı yorumlarken nelerin faydalı olabileceğini tartışır. Pagan batıl inançlar (putperestlik, falcılık, büyüler, astroloji vb.) kesin olarak reddedilir. Sanat ve tiyatro gibi konvansiyonlar da putperestlikle ilişkili oldukları için yararsız sayılır.³⁹ Ancak ölçüler, yazı, para gibi toplumsal düzenlemeler; tarih, doğa bilgisi,

³³ Thomas Williams, "Biblical Interpretation", içinde *The Cambridge Companion to Augustine*, Ed.: Eleonore Stump, Norman Kretzmann, Cambridge University Press, 2006, 66.

³⁴ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, I.1-5.

³⁵ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.9.10.

³⁶ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.6.

³⁷ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, III.27.

³⁸ Harrison, "De Doctrina Christiana", 130.

³⁹ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.19.29.

coğrafya, tıp, tarım gibi bilimler; hatta koşu ve güreş gibi etkinlikler dahi Kutsal Kitap'ı anlamada yararlı olabilir. En çok değer verilenler ise yedi özgür sanat olup, bunların da kibir ve gösterişten uzak kullanılmaları gerekir.⁴⁰ Augustinus'a göre Hristiyan gençler, pagan kültüründen yalnızca yararlı olan unsurları almalıdır; bu durumu, İsraililerin Mısır'dan çıkarken altın ve gümüş gibi değerli eşyaları yanlarına almalarına, fakat putperestlik için kullanılan şeyleri geride bırakmalarına benzetir. Çünkü hakikat, kaynağı ne olursa olsun, aslında Tanrı'ya aittir.⁴¹

Bu yaklaşım çerçevesinde, işaretlerin doğru yorumlanması salt filolojik ya da retorik bir faaliyet değil, aynı zamanda ruhsal bir disiplinin ürünüdür. Augustinus, yorumcunun üç temel yetkinliğe sahip olması gerektiğini belirtir: Kutsal Metinler'e dair bilgi, ahlaki doğruluk ve Tanrı sevgisiyle yoğrulmuş bir kalp.⁴² Bu, yorumun yalnızca akli değil, aynı zamanda ahlaki ve teolojik bir eylem olduğunu gösterir. Zira işaretleri anlamak, aynı zamanda Tanrı'nın niyetini kavramaya çalışmaktır. Augustinus'un bu yaklaşımı, metinle ilişki kurmanın pasif değil, dönüştürücü bir süreç olduğunu ima eder.

84

Kutsal Kitap yorumunda en merkezî kavramlardan biri olan *caritas*, yorumun hem ölçütü hem de amacı olarak belirir. Augustinus'a göre bir yorum, eğer okuyucuyu Tanrı sevgisine ve komşuya yönelik hayırlı eylemlere yönlendiriyorsa, o yorum doğrudur; aksi takdirde, anlam ne kadar doğru görünürse görünsün, hedefinden sapmıştır.⁴³ Augustinus'a göre bir kimse bir ayeti bağlamından yanlış anlıyor olabilir; fakat bu yanlış anlama bile Tanrı ve komşu sevgisine götürüyorsa, yorum tam anlamıyla doğru olmasa da ahlaki açıdan faydalıdır. Örneğin, birisi "Kutsal Kitap'taki şu ayet bana sabırlı olmayı öğretiyor" diye yanlış bir gramer çözümlemesi yapmış olabilir; ancak bu yorum kişiyi gerçekten daha sabırlı, daha merhametli kılıyorsa, bu Augustinus için yanlış değildir, çünkü *caritas* ilkesine uygundur. Tersine, doğru gibi görünen fakat insanda gurur, kibir, bölünme veya nefrete yol açan yorum, Augustinus'a göre yanlış bir yorumdur. Örneğin, bir yorumcu metni dilbilgisel açıdan kusursuz çözümlenip karmaşık alegoriler kurabilir; ancak bunu başkalarını küçük görmek ya da kendi üstünlüğünü sergilemek için yaparsa, bu yorum *caritas* ilkesine aykırıdır. Bu bağlamda yorumun doğruluğu, yalnızca anlamın çözülmesiyle değil,

⁴⁰ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.28.42.

⁴¹ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.18.28.

⁴² Augustinus, *De Doctrina Christiana*, II.7-9.

⁴³ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, I.36-40.

bu anlamın yaratacağı ahlaki ve manevi etkilerle değerlendirilir. Öte yandan, Augustinus'un teolojik hermenötiği, kilise topluluğunu da dikkate alır. Yorum bireysel olduğu kadar kolektiftir de. Kilise, doğru yorumun taşıyıcısı, yorumun yönünü belirleyen geleneksel bağlamdır. Bu nedenle Augustinus, kişisel sezgilerle yapılan yorumların, Kilise'nin ortak inanç ve öğretisiyle uyumlu olmasına önem verir.⁴⁴ Böylece bireysel anlayışla topluluk hafızası arasında bir denge kurulmuş olur. Bu yaklaşım, işaretlerin yorumunun yalnızca bireysel aydınlanma değil, aynı zamanda Kilisenin inanç bütünlüğünü koruyan bir eylem olduğunu ortaya koyar.

Augustinus'un hermenötiği, Tanrı'nın kelamını yalnızca anlamaya değil, yaşamaya da çağırır. Yorumcunun görevi yalnızca ne söylendiğini bulmak değil, bunun insan yaşamına ne söylediğini de keşfetmektir. Bu yönüyle Kutsal Kitap, işaretlerden oluşmuş kutsal bir harita gibi iş görür; okuyucuyu kelimelerden hakikate, bilgiden ilahi sevgiye doğru yönlendirir. Bu yolculuk, nihayetinde *signum*'lardan *res*'e, sembollerden Tanrı'ya uzanan bir tefekkür ve dönüşüm sürecidir. Bu bağlamda Kutsal Yazılar, yalnızca teolojik bilgilerin aktarıldığı bir mecra değil, aynı zamanda Tanrı'ya doğru varoluşsal bir yolculuğun rehberidir. Ancak bu rehberliği anlayabilmek, işaretler ile işaret ettikleri gerçeklik arasında kurulması gereken manevi bir ilişkiye bağlıdır. Bu nedenle yorumcunun görevi, işaretlerden şeylere, yani metnin yüzeyindeki ifadelerden Tanrı'nın hakikatine geçmektir. Bu süreç, sadece zihinsel bir analiz değil, aynı zamanda bir manevi yükseliş ve ruhsal arınmadır. Okuyucunun amacı, metnin sözcüklerinden Tanrı'nın özüne doğru ilerlemek olmalıdır. Augustinus'un hermenötiği, okuyucuyu metin aracılığıyla Tanrı'ya yaklaşan bir yolcu olarak konumlandırır. Bu yolculuk, kelimelerden hakikate, işaretten sevgiye, bilgiden kurtuluşa uzanan bir içsel dönüşüm sürecidir.

Sonuç

Augustinus'un *De Doctrina Christiana*'da ortaya koyduğu *signum-res* ayrımı, yalnızca antik dönemin dil ve anlam anlayışını yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda Batı düşüncesinde hem hermenötiğin hem de anlam felsefesinin temellerini atan özgün bir çerçeve sunar. Bu çerçeve, dili yalnızca bilgi iletimi sağlayan bir araç olarak değil, insanın Tanrı'ya yönelişinde temel bir epistemolojik ve ontolojik yapı olarak konumlandırır. Böylece işaretler, yalnızca

⁴⁴ Augustinus, *De Doctrina Christiana*, III.2-5.

dünyayı açıklayan ya da temsil eden semboller değildirler. İşaretler, Tanrı'nın hakikatine ulaşmak için birer aracıdır; bu nedenle işaretten şeye, görünen anlamdan manevi içeriğe geçmek, doğru yorumun özü hâline gelir. Aynı zamanda insanın Tanrı'ya yükselişinde bir vasıta. Bu noktada *signum*'un yalnızca bir işaretin ötesinde, ruhsal ve ahlaki bir yönelim taşıdığı görülür.

Augustinus'un işaret teorisi, anlamı yalnızca zihinsel çözümleme süreciyle sınırlamaz. Ona göre anlam, aynı zamanda ahlaki ve teolojik bir bağlamda, insanın Tanrı'ya olan sevgisini derinleştirilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle anlamın doğrudan ve nesnel olarak çözülmesi değil, yorumcunun Tanrı sevgisini ve komşuya olan sevgisini artıracak bir şekilde anlamı yaşaması beklenir. Burada Augustinus'un *caritas* ilkesine dayalı yorum anlayışı, modern hermenötik öznel sorununu ile etik bağlam arayışı arasındaki gerginlikte de yankı bulur.

Augustinus'a göre anlam, yalnızca metinde değil, metinle kurulan ilişki biçiminde ve bu ilişkinin ahlaki sonuçlarında tezahür eder. Dolayısıyla Augustinus'un özgünlüğü, anlamı bir hakikat sorunu olarak ele alması değil, onu ahlaki ve ruhsal bir dönüşüm süreciyle özdeşleştirmesidir. Bu ayrım sayesinde Augustinus, sadece filolojik ya da retorik bir anlam teorisi değil, insanın varoluşsal durumunu ve Tanrı'yla olan ilişkisini dönüştürmeyi amaçlayan bir yorum anlayışı geliştirir. Bu anlayış, anlamı çözmenin ötesine geçerek okuyucuyu dönüştürmeyi hedefler. Bu bakımdan *De Doctrina Christiana*, yalnızca bir Hristiyan yorum rehberi değil aynı zamanda bir tür dil, anlam ve ruhsal yönelim kuramıdır. Augustinus, burada hem antik retorik geleneğini hem de Hristiyan teolojisini birleştirerek çok katmanlı bir hermenötik model sunar. Bu modelde işaretler geçicidir, değişkendir ama onların gösterdiği *res*, yani Tanrı, değişmez ve ebedîdir. Yorumcunun görevi ise işaretler dünyasında kalmayıp, bu dünyanın ötesine geçerek Tanrı'nın özüne doğru yönelmek; bu süreçte kendi içsel dönüşümünü de gerçekleştirmektir. Bu yönüyle Augustinus'un hermenötik yaklaşımı, dilin sınırlarını ve anlamın katmanlı doğasını kabul eder ve yorumun yalnızca akli değil, aynı zamanda ruhsal bir eylem olduğunu hatırlatır. Anlamın peşine düşmek, onun için Tanrı'ya yönelmenin başka bir adıdır. Bu yüzden *signum-res* ayrımı, yalnızca felsefi bir kavramsallaştırma değil, aynı zamanda ontolojik ve teleolojik bir yöneliştir: İşaret, bizi Tanrı'ya çağıran bir izdir; anlam, bu çağrıya verilen cevaptır.

KAYNAKÇA

Augustinus. *De Doctrina Christiana*. Düz.: J. P. Migne. Cilt 34. Paris: Patrologia Latina, 1845.

---. *Retractationes*. Çev.: Özden Özkaya Demirhan. İstanbul: Dergah, 2025.

---. *St. Augustin's: City Of God And Christian Doctrine (Nicene And Post-Nicene Fathers Of The Christian Church)*. Ed.: Philip Schaff. New York: The Christian Literature Publishing Co., 1890.

Eden, Kathy. "The Rhetorical Tradition and Augustinian Hermeneutics in *De Doctrina Christiana*". *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric* (University of California Press). Vol. 8. No. 1 (1990): 45-63.

Harrison, Carol. "De Doctrina Christiana", *New Blackfriars* (Wiley) Vol. 87. No. 1008 (2006): 121-131.

Jackson, B. Darrell. "Semantics and Hermeneutics in Saint Augustine's 'De Doctrina Christiana'". *Church History* (Cambridge University Press). Vol. 37. No. 2 (1968): 203-205.

Jackson, B. Darrell. "The Theory of Signs in St. Augustine's *De Doctrina Christiana*". *Revue d' Etudes Augustiniennes Et Patristiques*. (1969): 9-50.

Lought, Andrew. "Augustine on Language", *Literature and Theology* (Oxford University Press), Vol. 3, No. 2 (1989): 151-158.

Markus, R. A. "St. Augustine on Signs". *Phronesis* (Brill). Vol. 2. No. 1 (1957): 60-83.

Oxford Latin Dictionary, London: Oxford at the Clarendon Press, 1968.

Watson, Gerard. "St. Augustine's Theory of Language". *The Maynooth Review* (Faculty of Arts, Celtic Studies & Philosophy NUIM). Vol. 6. No. 2 (1982): 4-20.

Williams, Rowan. "Language, Reality and Desire in Augustine's *De Doctrina*", *Literature and Theology* (Oxford University Press). Vol. 3. No. 2 (1989): 138-150.

Williams, Thomas. "Biblical Interpretation", içinde *The Cambridge Companion to Augustine*, Ed.: Eleonore Stump, Norman Kretzmann, 59-70. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

DE DOCTRINA CHRISTIANA'DA AUGUSTINUS'UN SIGNUM VE RES AYRIMI BAĞLAMINDA ANLAM VE YORUM İLİŞKİSİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN MEANING AND INTERPRETATION IN AUGUSTINE'S DE DOCTRINA CHRISTIANA THROUGH THE DISTINCTION OF SIGNUM AND RES

Özden ÖZKAYA DEMİRHAN